

OHLEDNUTÍ

Bohumír Machát

**Příloha Budišovského zpravodaje 2/2015
26. 6. 2015**

KDEŽE TY STARÉ ČASY JSOU aneb CO VŠECHNÓ VODNÉÉS ČAS

Traduje se, že nejvíce výpadků v paměti mají pamětníci. Nechtěně jsem to potvrdil při vzpomínce na mého prvního zaměstnavatele Oldřicha Kazdu a to tím, že jsem při výčtu sourozenců zapomněl na jeho bratra Stanislava. Potomkům a spřízněným osobám se tímto za tento výpadek, způsobený asi přetížením mé informační soustavy, omlouvám.

Při dosažení více než 85 let života se člověk nedívá až tak moc dopředu, spíše se ohlíží nazpátek. A myslím, že označení slovem pamětník, i přes některé tyto výpadky, jsem schopen si obhájit. Ponechám samozřejmě stranou všechny revoluční změny, které přinesla v uplynulých 80 letech technika; nikdo by je na pár stránkách nedokázal ani podchytit. V době raného mládí jsem ale zažil třeba právě kočující cikány. Když zastavil v kopcích jejich vůz, tažený obvykle dvěma vychrtlými koníky, krytý obloukovitou plachtou s vykukující dětskou drobotinou, zaháněly se domů urychleně husy, kačeny, ucpávaly výběhy pro slepice a lígrovala vrátka. Před dlouhými lety zmizeli ze silnic formani s koňskými povozy, z návsi pokřikující vápeníci, dům od domu nepostupuje invalidní žebřák s flašinetem, domácnosti dávno neobchází tajemně se tvářící prodejce pašovaného cukerinu. Desetiletí již nikde nenarazíte na dráteníky nebo sklenáře nosící celou svou živnost v dřevěné bedničce na zádech. Nebo na Bosňáky, kteří svůj krámk s drobnou galanterií pro změnu nosili na popruzích před sebou. Když v současné době narazím někde na starý prasklý hliněný čepák opětovně zprovozněný umným opletením očky drátu, nevím, koho obdivovat více – zda původního tvůrce hrnčíře či zachránce drotára. Někdy v těch dobách asi vznikalo přísloví, že řemeslo má zlaté dno. Na rozdíl od posledních let, kdy řada řemesel jde ke dnu. V chladírnách tehdejších řezníků a hospodských nevisel u stropu výparník a za dvěma nebrumlal kompresor. Ty byly plné ledových kvádrů nařezaných v zimě pilou na blízkých rybnících. Výrobky tehdejších řezníků vlastně také patří do té dávné minulosti. Uzeniny dle jejich rodinných receptur, jo, to byla nějaká dobrota! Ovšem jejich výroby se v té době ještě pravidelně zúčastňovalo také maso. Tato substance v recepturách nynějších „specialit“ obchodních řetězců je obsažena buď v minimálním množství, nebo chybí zcela.

Pro celkovou ilustraci: v době, kdy jsme začínali s výukou německého jazyka, slovíčka a diktáty jsme nepsali latinkou, ale pracně smolili kurentem. Zanedlouho jsme se začali učit další abecedu. V ní část znaků zase přibyla, navíc některá běžně známá písmenka se pro změnu jinak četla – azbuku. Při tomto výčtu tří druhů písma, kterými jsme se během nějakých deseti let prokousávali, mi připadá, že snad jen dílem náhody naši generaci nezachytilo také klínové písmo s psaním na hliněných tabulkách. Nezažili jsme sice na trůnu Františka Josefa I., ale můžeme nezpochybnitelně tvrdit, že jsme zažili ve funkci všech jedenáct osob vykonávající postupně prezidentský úřad. Sice zhruba ve stejném státu, se stejným hlavním městem, ale s měnicími se hranicemi a názvy, k nimž v poválečném období u některých obtížněji přiřazuji přesné roky značení: ČSR, Protektorát, znovu ČSR, ČSFR, ČSSR bez pomlčky i s pomlčkou až po nynější ČR. Několikrát jsme se také za naší existence museli seznamovat s novými platidly.

Příroda doby dětství? Ve srovnání s dneškem neporovnatelně pohádková fantasie. V každém větším bramborovém poli čířikalo hejno koroptví nebo křepelek. Rozlišení těchto dvou druhů mi tehdy dělalo potíže, dnes nadbytečná starost. „Pět peněz, pět peněz“ křepelek jsem v přírodě neslyšel už celá desetiletí. Počty důstojně se pohybujičích

bažantů nás kluky jednou dokonce vyprovokovaly natolik, že jsme na ně ve třech s praky uspořádali „kavalírský“ hon. Dopadli jsme stejně jako nynější myslivci, nic jsme sice neulovili, ale asi jsme je dost vystrašili. Na kraji lesa Padělky nebylo možno pro zápach přehlédnout bydliště dudka s jeho chocholatou ozdobou hlavy. Na Nožičkově kopci, jako jediné lokalitě v okolí, poletovalo stabilně – i přes naše časté klukovské plenění – několik krásně vybarvených otakárků fenyklových. U každého vlhčího místa na polních cestách poletovaly a posedávaly desítky a desítky modrásků. Dnes výskyt několika kusů v okolí Přelouče je důvodem k odkladu stavby zdymadla. Pod Dufkovou zahradou, v malé tůňce potoka, se zase nepřehlédnutelně blýskala oranžově-žlutě skvrnitá bříška desítek exemplářů žabky kuňky ohnivě. Nebo v řepném poli u Námčce jsem snad během necelých dvou hodin narazil na dvě nádherně žabí princezničky – rosničky. A tak by se dalo dlouho pokračovat ve výčtu zvěře, ptáků, ryb a brouků. Při tom je neoddiskutovatelné, že za uplynulých dvacet let došlo ke značnému zlepšení stavu přírody.

* * *

Jedna věc týkající se dnešní přírody však nutí k pozastavení. Křečci byli kdysi považováni za škůdce a jako kluci jsme chodili povinně po strništi a kladli do děr otrávené nástrahy. Nyní se stali doslova jakousi vzácností. Za monitoring výskytu asi 30 křečků na rychlostní komunikaci R 49 Holešov-Frenštát zaplatilo ŘSD dle tisku částku 2 382 242 Kč. Částka je to jak na rodinný domek, na jeden exemplář připadá v průměru něco přes 79 tisícovek, tedy více než republikový běžný sedmiměsíční důchod. Částka se mi zdá divoká, k tomu ovšem přibudou další částky na zimní odchyt, přemístění a zdomácnění v novém prostředí. Ve studii je naplánováno, jak hluboké díry se jim musí uměle vyvrtat a jak vzdálené od sebe mohou být. Za katastrofu osobně považuji, že výše těchto vícenákladů se bere jako samozřejmost, nikdo se nediví, neprotestuje, silnice nějaké ty tři milionky ve jménu pár přestěhovaných křečků přece snese. Kdyby ovšem na úhradu léčby těžce nemocných dětí nemuseli jejich kamarádi sbírat víčka PET lahví. Prý v průměru několik tun na jeden případ. A mám na ochranáře jeden nesmělý dotaz: nešlo by to obrátit a tato víčka sbírat na křečky?

* * *

Při absenci místního rozhlasu se veškerá oznámení nebo nařízení obce dávala občanům ve známost vybubnováním. Na dolním konci se tento akt odbýval na silnici naproti Dobrovolným. Nezapomenutelným pro nás kluky býval ten koncert, který s malým bubínkem a paličkami předváděl pan Obrdlík. Než odbubnoval a rozbil papír s oznámením, stáli jsme v jeho bezprostřední blízkost tak, aby nám neuniklo ani slovo. Jeho nástupce pan Hanzl oné virtuozity v ovládnutí nástroje zdaleka nedosahoval.

Naproti tomu hasiči ke sdělení informací členům sboru používali trubku. Měli jsme ji doma; když jsem ji občas byl povinen naleštit Sidolem, zajímalo mne, co se jednotlivými signály vlastně vytrubuje. A tak jsem byl třeba poučen, že troubení svolávající hasiče na schůzi – převedeno ze zvuků trubky do mluvy obecné – znamenalo pozvání doplněné slibem: „Hasičové do budovy, pak půjdeme do hospody“ při čemž poslední slabiky některých slov byly prodlužovány. Osobně jsem téměř k dokonalosti vypiloval na trubce

pouze signál „hóříííí“, který jsem pro jistotu trénoval v zadním sklepe, navíc za pečlivě zavřenými dveřmi.

Nepamatuji si v praxi ponocného ve stylu Ladových obrázků, vybavují se mně však noční žňové hlídky držené po domovních číslech vždy dvěma sousedy. Jako symbol této služby putovala po obci píka, připomínající jakousi zmenšenou zbraň středověkých zbrojnošů. Doplňkem pak byla kniha o průběhu služby. Sám jsem zmíněné insignie několikrát přenášel další den k Zejdům.

Když jsem před mladými vzpomínal tyto doby dávno minulé, byl mi položen uštěpačný dotaz, zda si náhodou také nepamatuji Horymírova Šemíka v době, kdy byl ještě hříbětem. Nebo Mrtvé moře, když ještě nebylo mrtvé a teprve jen marodilo. Kdepak, úcta ke stáří veškerá žádá.

Po oslavách sedmdesátého výročí budišovské kopané jsem vzpomínal na sportovní dávnověk. Teprve značně později jsem si uvědomil, že v raném dětství jsme se do jisté míry zažili doznívání sportovního pravěku. Vymýšleli jsme a provozovali hry, které do dnešního dne nebyly vynalezeny, natož pojmenovány. Naproti kovárně Metoděje Slabého jsme měli v trávníku krumpáčem vyznačené lajny a přes špagát jsme dřevěnou pálkou třískali malý gumový míček. Náš kurt sloužil také běžně jako parkoviště pro husí hejna, z těch důvodů byl pochopitelně dost vylepšen husím asfaltem, takže jsme nemohli být při těchto střetech nějaké fajnovky. V té době se na trávě hrál asi jenom Wimbledon a v Budišově na dolním konci naše pálkovaná. Pálky jsme si samozřejmě z všelijak získaných prkének vyřezávali sami. Rovněž naše první hokejky byly naprosto nezničitelné – svůj původ měly v příhodných kořenech smrkových pařezů. Šikovný otec nebo děda při štípání pařezů vyrobil nevzhledný polotovar s potřebným sklonem a délkou, naproti bydlící stolař Jaroš jej za pár cigaret opracoval pořízem a hoblíkem do konečného tvaru. Místo puku jsme tehdy většinou proháněli po rybníku upravené prázdné krabičky od krému na boty. Jednak byly dostupnější a proti pozdějším gumovým pukům měly jistou výhodu. Při odlétnutí do nezamrzlé části rybníka u vtoku plavaly a ihned se nepotápěly.

Téměř každou zimní neděli po obědě část naší party se „šlajfkami“ na klíček v ruce, s hokejkou přes rameno kráčela směr obec Kojatín. Zde na rybníku měli hřiště ohraničené úzkými prkny. Pokud na nich byly barvou vyvedeny drobné nápisy Procházka, Švaříček, Ujčík, Hejátko nejednalo se o reklamu, ale o rozlišení majetku sponzorů – byla to jména zemědělců, kteří zmíněné postranice ze svých vozů zapůjčili přes zimu pro účely sportu. Vyšší mantinely a šmolka na prádlo regulérně nalajnované hřiště měli z okolních vesnic pouze ve Studenci. Protože žádná z dědin jako Pozďatín, Valdíkovo, Smrk nebo i domácí Kojatín nedisponovala dostatkem vlastních borců na bruslích, měnili jsme pomyslný dres i vícekrát za odpoledne. Nikdo z nás, ani zvolený rozhodčí, neměl hodinky, a tak doba utkání dle vyjednání byla ohraničena docílením určitého počtu branek. Bojující strany byly vzhledem k proměnlivosti sestav originálně odlišeny – jedna strana hrála s pokrývkou hlavy, druhá bez. Králem místního ledu byl tehdy spolužák Olda Musil. Kojatín, mimo popsané hokejové hřiště, měl pro nás kluky i další fantastické taháky. Na podzim po výlovu rybníka to byl jakýsi táč se zapečenými slunkami (drobné rybky) a během roku nádherně vybarvené, opravdu luxusní polodrahokamy – ametysty. Věděli jsme, že jejich naleziště zasahují někde na Valdíkovo, přesnější lokality jejich nálezů naši spolužáci tajili snad víc než indiáni naleziště zlata.

Obdobně tomu bylo i s provozováním kopané. Góly jsme stříleli převážně mezi kameny a odložené aktovky nebo čepice, jimiž byly vyznačovány branky. Skóre se měnilo zčásti nezpochybnitelně, zhusta jejich docílení se dohadovalo. Inkasující strana často reklamovala, že míč šel vysoko nebo vedle. V tom případě se brankový stav měnil nebo neměnil dle autority aktérů sporu a ochoty ve hře pokračovat. Jako malí kluci jsme běhali od jara do podzimu bosí; stejně vybaveni jsme hráli i kopanou, což logicky minimalizovalo střelbu bodlem. Do dalšího fotbalového období jsme tedy přecházeli vyzbrojení slušnou placírkou a šajtlí. Od té doby se pochopitelně změnilo také hodně v pravidlech. Při oficiálních zápasech se ještě kopaly trestňáky za dnes neznámé presy, bránění ve hře při odchodu míče z hřiště za lajnu, z nyní házených autů by jich u tehdejšího rozhodčího Otty Rymeše prošlo maximálně deset procent. Později, v našem středním věku, se začaly jako samospasitelné řešit herní systémy. Hurá styl nahradil WM systém, přešovské betonování, hra s vysunutým nebo staženým středním útočníkem, měnily se počty hráčů v jednotlivých řadách, jednu dobu pobíhal po hřišti libero. Až dlouhodobým vývojem vykristalizoval a ustálil se ten opravdu nejefektivnější: systém hry s vysunutým pokladníkem – začaly se kupovat a prodávat výsledky zápasů.

V jednom případě jsem z ovlivněného zápasu dokonce sám mohl materiálně profitovat. Zhruba před 40 roky jsem se jednu neděli dopoledne toulal s pejskem. Proti mně šel k autu můj známý, tehdy poměrně často nasazovaný fotbalový rozhodčí. Bez ohledu na okolí zahalekal: „Zdravím, šéfe! Jedu pískat do ... (následovalo jméno jednoho jihomoravského města). Mají tam dneska vinobraní. V kufru mám nějaké demižony a dvě penalty. Chcete bílý, nebo máte raděj červený?“

Později večer se nečekaně opravdu stivil. Bylo zřejmé, že před zpáteční cestou nepopíjel jenom ráno nesenou minerálku. Tekutou pozornost jsem odmítl, dostal jsem ale náhradou informaci, že k docílení potřebného výsledku prý stačilo fouknout pentli jen jednu.

Během svého života jsem měl možnost zúčastnit se jako divák celé řady vrcholných sportovních akcí. Některé se pro mne staly doslova nezapomenutelnými. Viděl jsem třeba boxovat olympijského vítěze Júliusa Tormu, střílet góly Josefa Bicana i Vladimíra Zábrodského, opakovaně běhat Zátopka, roztáčet pedály kol Veselým a Kubrem při ZM, nebo na Jawě ve více kubaturách řídit Františka Šťastného... V jejich pomyslném žebříčku bezesporu ale se značným náskokem vede Velká cena Československa na Masarykově okruhu v r. 1949. Zájezd nám uspořádal zaměstnavatel, velkomeziříčská líkérka. Jeli jsme na korbě nákladáku bez plachty, lavičky z prken, značný kus cesty k trati jsme museli rázovat pěšky. Počet diváků na závodech odhadovali tehdy kolem 300 000. Pojem vysoké rychlosti jsme v dětství měli spjatý se slovy „jezdí jako Šírón“. Teprve na těchto automobilových závodech jsem poznal podstatu tohoto přirovnání. Po několika nudných závodech vozů nižších kubatur náhle ze zatáčky vyrazily s pekelným řevem monoposty. Současně řady diváků zaplavila nezvyklá vůně výfukových plynů. Z pilotů vozů si pamatuji jenom jména Louis Chiron, Farina, princ Bira nebo náš Bruno Sojka. Ten s luxusně bílým, naprosto odlišným typem vozu Tatra neměl šanci soupeřit s ostatními rychlostí nebo aspoň řevem motoru, působil mezi nimi dojem motorizovaného turistu. Ovšem, na rozdíl od řady jiných, do cíle dojel. Jen ta bílá barva na zádi byla výfukovými plyny a olejem značně zaneřáděná. Nepamatuji si už, kdo závod vyhrál, ze značek monopostů se mi vzdáleně vybavují jen Ferrari, Maserati nebo Bugatti.

Chiron z čela zhruba v polovině závodu odstoupil pro poruchu, za ním razantně jezdící princ Bira havaroval. První zprávy traťového rozhlasu označily havárii jako smrtelnou, další hlášení ze zdravotnického stanu zmírnilo prvotní tragedii na těžké zranění. Havárku měl i Farina, ten zmasakroval dokonce nějaké diváky. Pane jo, ono od tohoto závodu uplynulo víc jak 65 roků. To nám to nějak letí!

Pepík Škarek vzpomínal jejich sklep na návsi. Pro jeho strategickou polohu byl oblíben a hojně okupován kluky z různých částí městečka. Okolo něho se sportovalo, plánovaly výpravy na lusky nebo ovoce do cizích zahrad, vyměňovaly informace, probíraly nové lásky, nahoře na sklípku se mastily karty. Černý Petr, Vole lehni!, ti pokročilejší zvládali i duráka. Mnohý z těch odvážnějších si v zádveři okusil svoji první nikotinovou kusovku Zorku, zakoupenou za deset haléřů v blízké trafice u Robotků. Jednu dobu jsme se specializovali na zvláštní nesportovní disciplínu – parádní kanonády. Stačil nám k tomu dutý klíček, hřebík zbavený špičky, obě části se pak propojily provázkem. Do dutiny klíčku se zdrhly dvě hlavičky tehdejších sirek, nasadil hřebík a po rozhoupání se udeřilo o tvrdý předmět. Nejlépe se zdroj tohoto rámusu odpaloval o betonovou výpusť Pekařského rybníka. Pokud jsme se sešli ve větším počtu a disponovali aspoň jednou krabičkou „munice“, značně jsme – soudě dle jejich reakcí – znervózňovali paní Vrbovou, bydlící přes silnici naproti. Před pár desítkami let jsem se toto pokoušel ukázkově předvést. S naprostým fiaskem. Bud' hlavičky tehdejších zápalek měly jiné složení, nebo... Nerad připouštím, že by závada mohla být i v mé osobě.

V souvislosti se zmínkou o Pekařském rybníku vzpomínám na další z námi provozovaných sportů. Složitým výměnným způsobem se mi podařilo sehnat dva páry vyřazených boxerských rukavic a my tomuto mužnému boji v jeden čas propadli. Ringem byl celý rozlehlý plácek, ohraničený nikoliv provazy, ale hrází rybníka, silnicí a cestou. Jednotlivá kola utkání nebyla také nějak časově omezena; boj končil buď zdvižením ruky soupeře na znamení kapitulace, nebo vydařeným úderem, po kterém se protivníkovi spustila z nosu krev. Těch ale zase tolik nebylo. Oba bojovníci pak vesměs končili smírně u „Hejlíkovy“ pumpy, vítěz pumpoval a poražený zastavoval krvácení.

Co dnešní mladé generaci říká třeba odpalování špačka? Nynější páni kluci, znáte to aspoň z doslechu? Prosim nezaměňovat s literárním „tlučením špačků“ předváděným v přímém přenosu z poslanecké sněmovny. Zcela zanikla třeba další klukovská umění. Ze třech špejlí, nitě, „pijáčku“ sestrojít za pomoci lepidla z kvásku nejjednoduššího létajícího draka – hvězdu. Pravnuci znají jen jediný způsob nabytí, a to koupí v hračkárně. A je zcela nadbytečné mluvit o umění zhotovit pišťalku z větvičky vrby nebo kaštanu nebo chebzovou boučačku s koudelovou municí. Či drobnou boučačku z husího brku nabíjenou pro změnu z plátku brambory. Co třeba z papíru složit Večerníčkovu čepici, lod'ku, parník, konika, hru nebe-pekle nebo létající vlašťovku? Ale i ono nynější porozumění kluků s řečí počítače – soudě dle poznávání v pozdním věku – nutno považovat také za velký, velký kus umění.

Procházet si tyto popsané zážitky můžeme jen ve vzpomínkách, nevrátí se již nikdy zpátky. Stejně tak jako se nevrátí naše dětství. Snad v rámci svých možností si trochu nevědomky pomáháme sami – věkem více či méně dětinštíme.

VÁLEČNÉ DOZVUKY – střípky klukovských vzpomínek

Nedlouho před koncem války svedly německé a anglické stíhačky v okolí Budišova vzdušný souboj. Sice bez sestřelu v bezprostřední lokalitě, ale k potěše nás kluků alespoň s hmatatelným efektem. Po bojové trase zůstaly rozsety nábojnice pocházející pravděpodobně z velkorážního kulometu anglického stroje. Vzhledem k mírné dubnové vegetaci a vyššímu lesku mosazi nebylo jejich hledání po polích a loukách zase až tak obtížné. Součástí každé jednotlivé nábojnice byla spona, takže celek při troše fantazie působil dojmem jakési pistole. Praktické použití v té době veškeré žádné, byl to však suvenýr z „Kroměříže“ *) a tak za krátkou dobu byl běžnou výbavou téměř každého z kluků. A jak se ukázalo, krátce po skončení války se pro něj našlo nečekaně rovněž jakési praktické uplatnění.

Denně bylo možno pozorovat nerušené přelety silných svazků zahraničních letadel, slyšet vzdálené bombardování a zesilující dělostřeleckou palbu, neklamné známky blížící se frontové linie. Po silnicích se táhl dlouhý had vozidel všeho druhu v jednoznačném ústupu, rozhodně už nešlo o dříve plakátované přesuny do nově připravených pozic. Termínů o konci války byla ve věštbách nekonečná řada, „tutovky“ ze šeptandy však nějak stále nevycházely. Až to jeden den skutečně nečekaně-čekaně přišlo. Poslední prchající kolony Němců a snad jen s několikasetmetrovým odstupem pronásledující Sověti. První sledy jen divoce prolétly, my jsme směli ven, až byla situace klidnější. Okukovali jsme odpočívající vojáky pod hrází Pekařského rybníka a směli si dokonce osahat nezvyklé tvary automatů. A při tom jsme se stali navíc dokonce přímými účastníky jedné drobnější bojové akce. Do křížovatky u rybníka nečekaně vjeli dva osamocení Němci s koňským povozem a zatáčeli směrem ke Kojatínu. Sovětský voják si jich jako jediný okamžitě všimnul, bleskově byl na nohou a za běhu odjíšřoval samopal s pokřikem „Stoj! Ruki věrch!“ Dospěli i my kluci s mírným odstupem v závěsu za ním. Než jsme doběhli k vozu, stáli Němci ukázněně na silnici s rukama nad hlavou. Rus podal zájemcům z vozu nejprve pušky se sumkami, poté začal přebírat a vyhadzovat další věci. A byl jsem svědkem, jak jinak normální lidé v této situaci reagovali. Jeden ze sousedů zachytil po výhozu z vozu docela parádní sekyrku. Jen se na ni podíval a vysokým obloukem ji poslal zcela nepochopitelně do středu rybníka. Ale i já jsem si přišel na své. Jak jsem lelkoval v bezprostřední blízkosti povozu, přilétl mi znenadání na hlavu nějaký velký tmavý hadr. Automaticky jsem ho přitiskl k tělu a křečovitě držel. Několik dalších osob se mnou začalo cloumat všemi směry ve snaze zbavit mne takto lehce nabytých „válečných reparací“. Jelikož zjistili, že by museli zřejmě odnést zmíněný textil i se zabaleným klukem a při tom z vozu létaly další zajímavé věci, pustili mne. Upaloval jsem domů a teprve tam zjistil, že jsem ukořistil krásný italský tmavomodrý stan, pohodlné áčko minimálně pro 4 osoby. Na tyto rozměry byl poměrně lehký, skladný a řadu let jsme s ním jezdili tábořit pod Ketkovický hrad a Wilsonovu skálu.

Z domova jsem měl pod trestem utrnutí hlavy zakázáno donést cokoliv ze zbraní. Ono schrastit pušku nebo pancéřovou pěst nebyl v té době až zase tak velký problém. Tento artikl mne však nelákal, skromně bych se spokojil s nějakou skladnou pistolkou. Ty však nebyly v dostupném sortimentu, byly jednoznačně vysoce nedostatkovým zbožím. Nelákaly mne ani snadno dostupné ruční granáty, zejména od doby, co jednoho z vojáků roztrhal u zámku v blízkosti odstavených tanků. Do nich jsme se v té době neodvážili ani nakouknout, natož je prolézat. Teprve značně později byla prováděna

postupná demontáž drobnějších dílů, snad jen dělové hlavní a pásům nehrozilo nebezpečí zcizení. Naopak jsme si neodpustili okouknout účinky pancéřové pěsti, kterou ze zvědavosti odpálil nějaký amatérský tankoborník u Mihoukovic.

V obci zůstal tehdy mimo tanky odstavený i jeden osobák. Celkem luxusní fáro s plátěnou sklápěcí střechou, napůl zabalené v maskovací síti. Mimo prázdné nádrže mělo silně naražený přední blatník, který drhl o pneumatiku. Jedna parta se ho pokoušela bezvysledně opravit a nastartovat namísto, následně ho pak odtáhli koněm. Noví majitelé ho ale záhy zprovoznili a vyjeli se pochlubit na zkušební jízdu. To neměli dělat, tvrdě narazili. Nikoliv na strom nebo patník, ale na moc úřední. Z titulu této byl auták zabaven a členové, asi Revoluční gardy v čele se Špakem, odjeli podat jakési hlášení do Třebíče na okres. K večeru se vrátili zklamaní, upocení a pěšky. Dopravní prostředek byl opravdu pohledný, proto byl opětovně zkonfiskován, tentokrát ve jménu vyšší správní složky. Zpola ohořelá dodávka byla zaparkována na polní cestě směrem na Kojatín. Mimo pušek, ručních granátů a ohořelých truhlíků s poškozenými medailemi za zranění neobsahovala nic pro kluky zajímavého. Nebo obsah někdo protřídil již před námi.

V meziobdobí se také „privatizoval“ zámek. A rabovalo se od gruntu. Bylo vidět ctihodného občana nesoucího hrdě na hlavě starobylé křeslo, tu dalšího, který za pomoci syna převážel na trakaři perletí vykládaný „kostn“, jiného s rozměrným pytlím s rýsujícím se kuchyňským nádobím. Dle zpozdivšího se zájemce o věci movité bylo uklízeno naprosto precizně, v jedné z komnat zůstala ze všeho vybavení jen pojízdná židle pro vykonávání tělesné potřeby. Naše parta se na akci „zámek“ též mimochodem obohatila, navíc v atraktivním sortimentu. Syn jednoho sloužícího na zámku měl přehled o umístění vinného sklepa pana barona a spolu s dvěma kamarády se ho rozhodli převzít do osobní správy. Postupně jeho obsah odnášeli v koši a zahrabávali do kompostu v zámecké zahradě. Kamarád je při jednom z transportů zahlédl; v podvečer s ruksakem a taškami jsme jim zrekvírovali více než dvacet lahví a odnesli do stohu slámy. K tomuto činu jsem se jednomu z přechodných vlastníků, před válkou členu konkurenčního Klubu Mladého hlasatele, přiznal až v důchodovém věku. Ze zmizení části kořisti se podezírali navzájem.

Touha po vlastnictví pistole dostala záhy náhradní naplnění. Anonymní klukovský vynálezce našel praktické uplatnění pro již dříve nasbírané anglické nábojnice. Zjistil, že stačí do prázdné „hizny“ z německé pušky dát kousek tyčinkového střelného prachu, ten zapálit a zatlačením o zem obě nábojnice spojit. Po zamíření následovala parádní šlupka, také dostřel i razance tohoto palebného prostředku byly víc než slušné. Munice - prázdných německých nábojnic se dalo tehdy snadno nasbírat přímo kýble Tyčinkový střelný prach byl preferován v barvě šedé, černý byl k tomuto účelu shledán brzo jako méněhodnotný. Tato střelba byla všeobecně rozšířena, praktikovali ho dle příspěvku Vladislava Zejdy v příloze Zpravodaje i kluci snad tehdy desetiletí. V rokli za městečkem jsme střelbou do starého hrnce pořádkem opakovaně i střelecké přebory o lízátka.

Při popisovaném netypickém všeobecném ozbrojení se stala věc, která se dala předvídat. Začal se projevovat nedostatek tyčinkového střelného prachu pocházejícího z náplně dělostřeleckých granátů. Klukovská zpravodajská a výzvědná služba však zase spolehlivě zafungovala. Hlásila, že v blízkosti studeneckého nádraží se nachází zhruba desítka děl a povaluje se značné množství munice. Ve třech jsme se tam vypravili pěšky a hned po prvotním průzkumu narazili na velkou potíž. Nábojů tam bylo skutečně po poli

rozházeno mezi děly několik set, ale samotný šrapnel byl pevně napasován v nábojnici. Jeden z nás naznal, že by se snad dal vyviklat. Zaklesli jsme ho tedy mezi loukotě dělového kola a— soudě z dnešního pohledu – rozhodli jsme se zcela nehrdinsky zemřít. Granát našťestí za nějakou dobu viklání bez výbuchu povolil a my se dočkali kýžených tyčinek. Na dně nábojnice, nad roznětkou byla ještě jakási plátěná čočka naplněná drobnými čtverečky střelného prachu. Postupně jsme takto, v rozporu se všemi pyrotechnickými zásadami a bez záboru míst v rodinných hrobech, zdolali tři náboje a stali se z tehdejšího klukovského pohledu zbrojnými magnáty.

Pocit mého bohatství žel nevydržel dlouho. Otec můj muniční sklad objevil a za „nedovolené ozbrojování“ jsem dostal docela slušný pohlavek. Jel na pole a celý svazek trubiček vzal sebou k likvidaci. Vybral si k tomu místo u našeho křížku při silnici ke Kojatínu. Dle dobových fotografií sloužil u 106. dělostřeleckého pluku ve Znojmě. Museli tehdy válčit asi ještě drny, o chování tyčinkového střelného prachu nevěděl zholá nic. Stejně jako ty krávy zapřažené ve voze. Po zapálení nastal pochopitelně binec. Situaci jsem si dokázal živě představit. Jednotlivé tyčinky po zapálení prskaly, jiskřily, kouřily a nevyzpytatelně létaly. Natož ten ohňostroj po celém kopci z několikakilogramového svazku. Krávy to pochopitelně vyděsilo a vyrazily s vozem nehledě na meze a strouhy. Byly dopadeny až u drážního náspu blízko Padělků. Divem bylo, že si nepolámaly nohy. Při zpáteční cestě se pak sbírala prkna z vozu a poztrácené náradí. Není divu, že ještě nebylo vypřáhnuto a dostal jsem k ranní záloze vydatný doplatek. Se střelbou jsem nemusel přestat, kamarádi mne založili. Jen domů jsem si netroufl donést ani centimetr. A tak pohled na náš křížek u silnice mně dodnes připomíná šťastný návrat dědy z první světové války a můj největší životní výprask po válce druhé. Jednoznačný justiční omyl, splašení krav jsem přímo rozhodně nevyvolal.

Až na některé vynucené změny majitelů po výzvě „davaj časy“ a jeden menší delikt se sexuálními obtěžováními proběhly poválečné dny na dolním konci celkem v klidu. Zanedlouho byli vojáci staženi a v místě zůstali pouze dva. Jeden byl celkem nevýrazný, zato druhý Volod'a byl docela exot. Z jedoucího vlaku zastřelil Na brdcích automatem bažanta a na nás se vehementně domáhal, abychom ho šli dohledat. Nebo nás kluky vylákal na ryby k Pyšeláku. Absenci rybářských prutů zastoupily ruční granáty. Zřejmě právem příslušníka vítězné mocnosti převzal po baronovi v plném rozsahu honební a lovecké právo v revíru. Po nějaké době byla z místa stažena i tato dvojice. A z našeho pohledu nastala znovu nuda.

Nevim, jak to bylo v dané době s budišovským lihovarem, zda byl tehdy prázdný nebo mimo provoz. Po několika letech mi na rybách jeden starý partyzán Videtič popisoval činnost jejich odbojové skupiny. Mimo jiné uváděl i výčet vypuštěných lihovarů. Považoval jsem to pro válku jako zcela podružnou záležitost. Nesouhlasil a poukázal na konkrétní případy. Pokud fronta narazila na nevypuštěný lihovar, obvykle se zastavila a následně byly velké ztráty jak materiální, tak na životech.

Konec války nás zastihl ve věku, který se dá označit že „už jsme rozum brali“. Ve snaze „být u toho“ jsme zažili někdy docela slušné fofry a stihli jsme mnohé. Některé naše akce vyvracely první větu a je z dnešního pohledu opravdu záhadou, že jsme toto období přežili bez úhony.

Je velmi zajímavé poslouchat s odstupem sedmdesáti let historiky (namnoze hysteriky jako Štětinu), politology, sociology, analytiku, glosátory, filozofy, experty, umělce, aktivisty, (Klvaňu, Vondru, Buquoye, narozené mnoho let po těchto událostech a bez osobních prožitků té doby) jak přímo žonglují „starými událostmi ve světle nových skutečností.“ Zda jsme byli osvobozeni nebo dobytí, nebo či je to vůbec zásluha a jaký je jeho podíl. Za sebe po osobních prožitcích musím zopakovat totéž, co bylo vyřčeno jinými již v roce 1945 a má platnost i dnes: „Molodci, spasiba!“

*) Kroměříš – za války vtipně označováno území mimo německou říši (kromě říš)

NEJLEPŠÍ KASAŘ V REPUBLICE (volné zpracování)

V jednom z poválečných roků vybuchla v centru Budišova nečekaně bomba těžšího kalibru. Žádný pozůstatek z války, natož nějaká ta teroristická. Bomba pouze obrazná. Přesto neskutečně rozmetala poklidný život městečka na poměrně dlouhou dobu.

V prvním poschodí hasičské zbrojnice sídlily v té době dvě instituce. Na jedné straně měla svou kancelář obec, naproti sídlila filiálka peněžního ústavu všeobecně známá pod jménem „rajfajzenka“. Spravovali ji v té době tuším, bez stoprocentní záruky jmen, Jan Vápeníček a pokladník Josef Slabý. Pro styk s klienty měli vymezenou dobu hlavně na neděli dopoledne, další rozvrh dnů a hodin pro styk s veřejností si nepamatuji.

A právě pokladník po jednom otevření nedobytné pokladny se vydělil bezmála do infarktového stavu. Všechny bankovky, po minulém provozním dnu pečlivě přepočítané, opáskované, poskládané dle druhů do úhledných sloupečků, zmizely. V rohu se pouze krčila krabička s výherními losy, dole byly vyrovnány účetní knihy. Také opakované pohledy a nevěřičné osahání prostoru potvrdily, že místo, kde se měly normálně nalézat svazky bankovek různých hodnot, bylo prázdné. Totálně.

Telefonů v té době v obci moc nebylo, nedisponoval jim ani peněžní ústav. A tak pracovníkům po delší vzrušené debatě nezbylo nic jiného, než pro policajty jít zavolat z poštovního úřadu.

Pro vedoucí pošty to byla bezesporu docela senzace první třídy, možná z jejího hlediska i trochu úsměvná. Ovšem jen do té doby, než otevřela jejich tresor a ten byl rovněž – pokud šlo o peníze – dokonale vyrabovaný. S vyděšením a nevěřičně si měla možnost prohlédnout pouze razítka a knihu s poštovními ceninami.

Okresní kriminálka neměla možnost se na tomto případě nějak zviditelnit. Sebrali jim jej již v počátečním stadiu krajáci. Ale ani ti se u něho dlouho neohřáli. Obě vloupání si převzala v celé parádě rovnou pražská centrála a vyšetřovatelé prý museli denně průběžně informovat ministra vnitra o výsledcích pátrání. Řečeno sportovní terminologií: z případu okresní soutěže se stal rázem problém extraligový.

Vzhledem k tomu, že byly souběžně vykradeny dvě nedobytné pokladny naprosto shodným, navíc zcela záhadným způsobem, museli vyšetřovatelé vyloučit hned v počátečním stadiu jejich nejvíce oblíbenou variantu, a to fingované vloupání.

Na obou pokladnách byly při prvotním zkoumání nalezeny četné otisky prstů. Po vyloučení těch zaměstnaneckých přebývaly nakonec v obou případech docela zřetelné a shodné cizí daktylky. Borec buď nečetl detektivky, nebo si natolik věřil, že nepoužil ani

rukavice. Na vyšetřovatele zbývala tedy pouhá maličkost, k těmto „prstíčkům“ najít co nejdříve jejich autora. Podle pozornosti centra a způsobu vloupání bylo zřejmé, že akci nemá na svědomí nějaké začínající ořezávátko. Ale že se na scéně objevila zbrusu nová firma, navíc z nejvyšších pater kriminality. Nějaké eso, ne-li dokonce žolík, pracující po tu dobu zcela neznámou technikou. Následná komplexní kriminalistická expertiza k navržení záhad ukázala, že všechny přístupové zámky obou objektů, včetně těch u pokladen, byly otevřeny bez zjevných známek násilí. Jejich mechanismy byly navíc perfektně seřizeny a promazány. V obou případech šlo při tom shodně o venkovní dveře objektu, železnou mříž, vstupní dveře do úřadovny a dva složitější zámky nedobytných pokladen. Oblíbené detektivkové zauzlení, založené na principu zevnitř zamčeného pokoje, bylo proti této superzáhadě pouze jakýmsi slabým odvarem. Vyhlíželo to na příležitostný melouch nějakého předchůdce mága Davida Copperfielda.

V městečku se náhle začalo potulovat několik nápadně nenápadných lidí. Byli nesmírně zvědaví, jenom se vyptávali a zajímalo je doslova všechno. Jelikož obě „prácičky“ byly provedeny precizně, bez použití nejmenšího násilí, navíc naprosto tajemným způsobem, dalo se říci, že většina místních pachatelů nejen skrytě, ale i docela otevřeně, fandila. Centrem místních drbů se v té době staly bezesporu hospody. Po pár pivech padaly naprosto „stoprocentní“ desítky typů, kdo to udělal a o jaké astronomické částky se napakoval. Jen ten způsob – jak se to „zmáкло“ – pivařům i vyšetřovatelům zůstával dále nějak neznámý. K tomu jim už nějak nestačila fantazie. A při tom je všeobecně známo, že mezi lidmi se jinak neutají naprosto nic, dokonce ani to, co se vůbec nestalo. Navíc kriminalistům, jak v českých zemích bývá dobrým zvykem, „radilo“ i pár anonymů.

Zloději měli v tehdejší době při vloupačkách do bytů a objektů poměrně lehké pořízení. Obyčejné zámky se daly otevřít ohnutým hřebíkem či na spodní straně ohnutým, rozklepaným silnějším drátem - šperhákem. Dozické zámky se tehdy vyskytovaly minimálně, natož pak ty pozdější, představované jako údajná nepřekonatelná komplikace pro zloděje, zámky typu FAB. Potíž to byla, ale pouze dočasná. Vložky se začaly jednoduše odvrátat, poté nějaký koumák vymyslel jednoduchý nástroj na jejich rozlamování. Vývoj požadované nedobytnosti těchto zámků kráčel dál, přidávaly se krycí lišty a zámky byly zapouštěny hlouběji. Vzápětí přišla odpověď ve formě nenáročného nástroje z listu pilky na kov, později také složitějších planžet. Vložka FAB se stala postupem doby pro bytaře-specialisty přibližně stejným typem zabezpečení jako ohnutý hřebík u králíkární. A to ještě nespátřila světlo světa metoda SG (bumping), za jejíž pomoci lze u starších typů zámků jednoduše a rychle poklepem přestavět ozubení. Tato metoda se praktikuje odhadem teprve někdy od počátku tohoto tisíciletí. Otevřít, zavřít – cvak, cvak – maximálně několikaveršínová záležitost, narušení téměř nezjistitelné, nákup možný přes internet. V televizi dokonce před několika roky dávali – zřejmě v rámci nějaké závodní školy práce pro bytové zloděje – praktickou ukázkou jak zdolat nenáročnými prostředky plastové balkonové dveře za 15 vteřin.

Nedobytné pokladny, skrývající tou dobou v sobě ještě mimořádné „vývary“, zdolávali kasaři převážně standardním způsobem: navrtáním z boku nebo shora a trháním ocelových plátů hasákem a páčidly. Venkovní plášť připravený nejprve ruční vrtačkou, následný úchyt a deformace silného pancíře, padající popel, další vnitřní ocelový plech – časově i fyzicky náročná fuška, údajně rasovina. Teprve značně později si fachmani

ulehčovali práci elektrickým nářadím, autogenem, výjimečně nějakým tím kouskem dynamitu. Místrí mezi kasaři prý měli v tomto směru dokonce nezaměnitelný, osobitý rukopis zdolávání. Jejich „niklštál“ při vysokém nároku na kvalitu nebyl nijak levnou záležitostí a také se posléze podílel na vzniku nového oboru kriminalistiky – mechanoskopie. O použití druhého způsobu – zdolávání přes zámek – jsem se ani ve starých zapůjčených Kriminalistických věstnicích nikde nedočel. Osobně jsem viděl pouze jednu tradičním způsobem rozpáranou „popelku“, a to na lihovaru v Okříškách.

Později v zaměstnání jsem měl možnost postupně blíže poznat dva typy tehdy snad nejrozšířenějších wertheimek. Plochý, nožovitý klíč s četným, nepravidelným ozubením různé hloubky ovládal dvě hlavní závory, další dutý klíček se složitějším, drobným zoubkováním jistil třetí. Uvnitř pokladny byl u jednoho typu navíc i samostatně uzamykatelný tresorek.

Po těchto nudných popisech poněkud odbočím a představím pozdějšího hlavního aktéra celého popisovaného příběhu, dalo by se říci titulního hrdinu. Na třebíčském náměstí šéfoval větší drogerii Jiří Kryštof, který jako „vedlejšák“ pod nějakým závodním klubem pořádal spolu s manželkou taneční hodiny pro mládež i dospělé. Mimo běžné hromadné kurzy měl i jednoho soukromého žáka, který údajně platil školné v tehdy tak ceněných naturáliích. A tohoto tanečního nadšence jsem měl možnost poprvé osobně shlédnout v tanečních pořádaných obchodní akademií. Při výuce jednoho z moderních tanců se vedle manželky pokulhávajícího tanečního mistra zcela nečekaně objevil neznámý chlápek, který nejprve za slovního popisu kroků s tleskáním, pak i za doprovodu tanečního orchestru, spolu s mistrovou rozkmitali nohy. Neskutečně, radost se dívat. Mně, kterému vlastní sestra doporučovala, abych tancoval a zpíval jenom v nevyhnutelných případech, na první pohled docela zaimponoval. Pro mne byl zcela nepochopitelný ten naprostý soulad rychlosti pohybu nohou s rytmem hudby. Při té příležitosti jsem se také dozvěděl, že je to krajan, takřka souseď – občanským povoláním kovář z nedaleké Nárámče. Do té doby z kovářského cechu jsem znal jen místní mistry Metoděje Slabého a Škarka. A pak ze školní čítanky ještě Lešetínského kováře od Svatopluka Čecha. Toho snad nejvíc, na etapy jsme se tuto báseň museli pracně učit nazpaměť. Dodnes si ještě pamatují: „...chlupík jak se sluší, ocel rukou láme, pěstí kámen kruší...“ Význam slova krušit byl pro mne dlouho záhadou. Nenabyl jsem ale zrovna dojmu, že by nový známý mohl jako čítankový vzor hračkou zvedat statný strom, neviděl jsem ho dokonce ani v kovářčině bušit. Exteriér docela všední: neurčitý věk – blíže k hrobu než pubertě, silnější postava, delší zvlněné vlasy, roztěkaný pohled, výrazněji špičatý nos. Že mu do IQ průměrného občana chybí zhruba 20 bodů, se pouhým pohledem rozhodně postřehnout nedalo.

S častější návštěvou tanečních zábav a plesů jsme se s ním také i vícekrát střetávali a to vesměs v Nárámči u Vávrů, v Trnavě u Veškrnů, v rudíkovské Orlovně, budišovské sokolovně či na čajích v třebíčské Borovině. To byl spolu s Tasovem také zhruba náš i jeho akční rádius zdolatelný pěšky nebo na kolech. I v sebevětším horku přicházel ustrojen vždy v tmavém saku, na krku motýlek, v aktovce do novin zabalené speciální taneční lakýrky. Jen těch tanečnic náš seladon nikdy moc neuložil. Valčíky, polky, tanga či jiné běžné tanečky naprosto ignoroval. Jakmile ale zaburácelo něco ostřejšího, vystartoval k předem vyhlédnutému objektu. Byl značně obávaným tanečníkem. Okamžitě nasadil svoje excentrické taneční figury, partnerka je pochopitelně i přes

průběžnou náповědu neznala a do jisté míry se ztrapňovala. Také ostatní aktéři se z parketu obyčejně stáhli a s pobavením sledovali předváděnou atrakci. Málokdy se tato produkce tanečního dua dočkala konce skladby, tanečnice vesměs v průběhu kola utekla. Další, zhlédnutím předchozího dění dostatečně poučeny, již výzvy k tanci rovnou odmítaly. A tak jsme ho, i přes nesporné taneční vlohy, jednoznačně ohodnotili. Holt, duše prostá, přiblblá... Rozhodně jsem nečekal, že za nějakou dobu toto všeobecné prvotní otypování budu nucen zmírnit na kategorii napůl genius, napůl cvok.

Honba za fantomem nedobytných pokladen se kriminalistům bez zjevných výsledků docela protahovala. Na veřejnost neproniklo, jaké vyšetřovací verze kriminalisté v dosavadním průběhu již použili, nebo které teprve plánují. V určitém stadiu došlo na prověrku všech osob majících nějakou spojitost s černým řemeslem. A to pracujících nejen v místě, ale rovněž dojíždějících za prací do okolních měst a obcí. Zřejmě jako jeden z prvních absolvoval toto posezení s vyšetřovateli zámečník pan Černý, bezesporu jeden z nejšikovnějších fachmanů v místě a širokém okolí. Ačkoliv proti němu nebylo použito žádného ze známých způsobů středověkého práva útrpného, zakusil dle pozdějšího popisu svého výsledku muka neskutečná. Více než tři hodiny čelil originálním, opakovaným dotazům typu: Jak jste to udělal? Kdo vám pomáhal? Kde jsou peníze? Vyšetřovatelé se střídali, dotíravé dotazy prokládali doporučením k přiznání, jakožto polehčující okolnosti.

Okruh prověřovaných osob se postupně zužoval a tak jednoho dne navštívili také náramečskou kovárnu dva chlápci v civilu. Již při povrchní prohlídce je zaujala bednička plná klíčů všeho druhu a v pozadí dílny na prkně chlouba majitele – početná výstavka historických zámků. Všechny pečlivě zrestaurované, doplněné umně zhotovenými klíči, promazané a plně funkční. Poseděli, podebatovali a odjeli. Ale ne sami. Vzali sebou i mistra kováře, který ještě stačil pověsit na dveře obligátní cedulku: „Přijdu hned“. Na služebně mu vzali „palečky“, porovnali s archivovanými daktylkami z obou vyrabovaných pokladen a bylo vymalováno. Za nějakou hodinku, dvě se vrátili v silnější sestavě s fotografem, ale to se už nezdrželi tak dlouho. Jenom to oznámení provozovatel dílny už na kliku nevěšel; „hned“ je totiž pojem značně relativní, v daném případě bylo i při mírném odhadu patrné, že absence se protáhne na dobu několika roků. Další dějství a závěr se pak již pochopitelně odvíjely v jiných kulisách.

Po nějaké době vyšetřovatelé, zřejmě pyšní na vyřešení tak záhadného případu bez nutné součinnosti Sherlocka Holmese, Hercula Poirota, komisaře Maigreta či slečny Marplové, uspořádali veřejnou besedu. A zde před zaplněným sálem popsali zčásti průběh a výsledky celého pátrání. A navíc přidali něco, co při besedách o filmech je označováno jako veselé historky z natáčení, v daném případě z průběhu šetření a uzavírání trestného činu.

Zapírání zadrženého pachatele se údajně vůbec nekonalo. Zcela pomíjel lidovou moudrost obsaženou ve známém rčení „mlčeti zlato“ a byl naopak pln touhy se svou genialitou pochlubit. Jako místo úschovy odcizených peněz označil následně skrýš v kozím chlívku. Tam byly také, pečlivě zabalené, skutečně nalezeny. Po přepočítání jednotlivých balíčků bankovek i mincí mu oznámili, že v součtu chybí oproti výkazům pošty a peněžního ústavu deset korun. Tvrdě se ohradil, že v tom případě se musel splést pokladník, on si z toho nevzal ani haléř.

Předpokládaný ohlas akce u veřejnosti nehledal jenom ve způsobu provedení, chtěl, aby ho přitvrdila také samotná výše „rány“. Proto průběžně sledoval částky uložené v obou pokladnách delší dobu. Na dotaz kolikrát si stav hotovosti takto ověřoval, shovívavě připustil, že v určitém období měl pokladny otevřeny snad častěji než samotný pokladník. Výše zcizených částek ale nepadla, kriminalisté odmítli tento údaj veřejnosti sdělit. V rajfajzence měli dle vyjádření pokladníka občas drobné rozdíly u losů, domnívali se, že se tak stalo nedostatečnou pozorností při odděleném odkládání částek z jejich prodeje. Takže nějakou tu naději na štěstí ve formě losu si za svou námahu přece jen občas přisvojil.

Při této příležitosti také mistr velkoryse „pustil“ některé další zážitky a technické poznatky. Údajně největší strach zažil při prvotním zdolávání venkovních dveří hasičky; měl obavy, aby ho někdo neuviděl a nepoznal. Vnitřní práce označil sice jako náročné, ale celkem už bezproblémové. Způsob proměření technických parametrů zámků a vlastní zhotovení klíčů, zejména těch od nedobytných pokladen, nikdy neprozradil. A že by to nadměru zajímalo nejen galerku, ale zejména výrobce oněch tresorů. Nelegálně vyrobené klíče k oběma objektům a kasám se při domovní prohlídce také vůbec nenašly, jejich zhotovitel zachovával na toto téma absolutní mlčenlivost.

Opakovaně zdůrazňoval, že vyluxování obou pokladen nebylo vedeno snahou o nějaké osobní obohacení. A opakovaně také vznášel docela skromný požadavek: aby byl veřejně vyhlášen jako nejlepší kasař v republice. Technické provedení celé akce bylo bezesporu nadčasové, doslova revoluční. Předběhlo dobu minimálně o více než půl století a dost silně otrásl pozici tehdejších dodavatelů nedobytných pokladen. Udělovat se Nobelova cena nebo Oscar v oboru kasařství, byl by bezesporu jediným a naprosto nezpochybnitelným kandidátem. A patřičně by tyto zvláště přínosné metody bylo ochotno ocenit i podsvětí. V té době se podnikatelské transakce vyrovnávaly bankovním převodem pouze ve výjimečných případech, většina úhrad sjednaných obchodů šla z ruky do ruky v hotovosti, v pokladnách bylo tedy nutno silážovat běžně „dlouhé“ peníze. Kasařina, jako řemeslo, měla v té době nepochybně zlaté dno, kasaři byli navíc považováni za jakousi aristokracii mezi zločinci.

S tím, co teoreticky i prakticky předvedl, mohl klidně požadovat titul celosvětový. Byl však zcela nenáročný, hodlal se spokojit jenom s tím republikovým. Ani v této zanedbatelné maličkosti mu však kompetentní orgány nevyhověly, doslova se zasekly. Stěžovat si na státní správu však tehdy nebylo kde, ombudsman ještě neexistoval. Naproti tomu příslušný trestní senát vyhověl bez sebemenšího zdráhání návrhu prokurátora a poslal tohoto nedoceneného mistra nad mistry do míst, kde firemním oblečením byla v té době pruhovaná trika a tepláky. Do míst se značně omezeným pohybem svých klientů, kde klíče od mříží a dveří vlastnila pouze vybraná společnost bachařů. A ti ani náhodou nehodlali podporovat nějakou svépomocnou výrobu duplikátů.

A tak – být zběhlejší v cizích jazycích – si mohl pouze světácky postesknout: „C'est la vie!“

Útok proti cizímu majetku ve větším rozsahu je bezesporu trestným činem a normální člověk by ho měl morálně odsoudit. Asi nejsem v tomto směru normální, místo odsudku jsem k němu pocítil v té době pouze značnou míru obdivu. A to ve všech třech kategoriích: geniální nápad, fantastická realizace, nezisková idea. Již ty složité duševní pochody při vymyšlení takového souběžného průniku do dvou nedobytných pokladen, několika zamčenými dveřmi, řízené načasování. Uštrikovat takovou bláznivou story by teoreticky nezvládli snad ani přední tvůrci detektivní literatury. Efekt byl ještě vygradován provedením přímo ve středu městečka, nikoliv někde na periferii. A to samo technické provedení primitivními prostředky? Vesnická kovárna té doby se nehonosila nějakým špičkovým vybavením – k dispozici mohl mít maximálně pár klíčových výlisků, páskové železo, ruční brusku, kladivo, svěrák, pilku, pilníky a nějaký ten šroubovák. Navíc ten samotný důvod celé geniální akce. Žádné osobní obohacení, pouze požadavek na uvedení ve všeobecnou známost a poctou jakýmsi pofiderním titulem. Navíc v úzce specializovaném oboru, který se navíc rozhodně netěšil nějaké celonárodní přízni veřejnosti. Ale takový svérázný způsob myšlení byl asi jen a jen jemu vlastní. Žádné zábrany, problémy nebo obavy, doslechnout se o Fort Knoxu, snad by si tam zašel okouknout americký zlatý poklad.

Sejde z očí, sejde z myslí. Po nějaké delší době přišel na přetřes veřejnosti znovu. Ale již jenom tak okrajově. Policajti narazili v akci na nějakou „káču“ s chybějícími klíči a zatoužili prohlédnout si její útroby. A tak si vzpomněli a pokusili se přizvat na melouch praxí prověřeného chovance nápravného zařízení. Měl prý však svou kasařskou hrdost a odmítl. Zprávy to však byly jen neověřené. Realitou však bylo, že už nikdy jsem se s ním nepotkal, dokonce o něm ani neslyšel.

V minulosti údajně naráz vymřeli dinosauři, naproti tomu delší dobu postupně vymírali mistři a velmistři elitního cechu kasařů. Na jejich skutky nejprve dlouhá léta usedal, básnicky řečeno, prach zapomnění, po proběhnutí stanovených lhůt byly dotyčné písemné materiály skartovány. A tak pouze v myslích pamětníků z okolí Budišova – a pak možná, možná v nějakém almanachu historických kuriozit kriminalistiky – zůstal dodnes zapsán tento unikátní počín kovářského mistra. Prvotřídního kasaře-amatéra, asi jediného v dějinách větší zlodějny, který nekradl pro vlastní obohacení nebo jiný osobní nemateriální prospěch.

SENIORI: JEN DOŽÍT ANEBU JEŠTĚ PROŽÍT?

Každá zmínka o době, kterou jsem osobně prožíval, člověka tak nějak zvláštěně pohladí a nutně se k ní přidruží i řada dalších vzpomínek. Nikdy bych si bez Zpravodaje určitě nevzpomněl na paní učitelku Čechovou. Milá, tichá paní, tu by na první pohled netipoval na učitelku nikdo. Při ní se musí člověku nutně vybavit také její životní druh Bohouš David, s nímž jsme v sálu sokolovny nahráli nějakých fotbálků. Brali se ve zralejším věku a Bohouš vstoupil ve známost mimo jiné výrokem, jímž popisoval nějakou výměnu názorů s další osobou slovy: „A víš, co jsem mu na to řekl? Nic jsem mu neřekl. No, a neřekl jsem mu to dobře?“

Ze vzpomínaných obyvatel vily jsem znal nejlépe rodinu Řezáčovu. S Marií jsme společně začínali v první třídě u pana řídícího Zejdy. V článku se psalo o její kráse. Kdyby se v té době volila nějaká třídní miss, aspirovala by dle hromadné fotky bezesporu

na zařazení mezi finalistky. Pro nás kluky byl však v té době prioritou míč, prak, cvrnkání kuliček nebo knoflíků, hraní na vojáky. I když... Viděl jsem později, někdy kolem jejich 18 let, profesionální pohlednicovou fotku s kopretinou ve vlasech a to byla fakt kočka.

Když se Řezáčovi přestěhovali na Dolní konec k Dobrovolným (Králům), naše maminky si nějak padly do oka a staly se kamarádkami. Měly to pouze přes jeden dům a tak zejména v neděli navečer měly pravidelný sraz v jedné z domácností za účelem výměny informací. Tehdy ještě nevládly diskotéky a tak Maruna naklusávala bez reptání s maminkou k nám. Další týden jsem třeba maminku po kině vyzvedával u nich a spolužačka babkám znovu asistovala.

S Marunou jsem se naposled viděl před nástupem na vojnu v r. 1951, říkalo se jí v té době tuším už mladá paní. Zato s paní Řezáčovou jsem se ještě cíleně potkal až po velké, velké řádce let.

Řezáčovi se totiž po určité době odstěhovali na druhý konec, pan Řezáč zemřel, já se přesunul z Budišova do Velkého Meziříčí a s místním děním ztratil bezprostřední kontakt. Po smrti mé manželky maminka za mnou jezdila každou sobotu, z povídání jsem vyrozuměl, že si navzájem s kamarádkou stále píší a ona je v domově důchodců v Myslibořicích.

Rozhodl jsem se udělat dobrý skutek s překvapením. V neděli odpoledne jsme vyjeli údajně za tetkou do Šebkovic, kterou neviděla řadu let. Překvapení vzalo za své cedulí se jménem obce Myslibořice; najít zámeček s označením Domov důchodců nebyl už žádný problém. Klidné prostředí, v budově i kolem naprostý pořádek, jen mne zarážel jakýsi nepochopitelný smutek a tíseň. Napadlo mne pouze označení: místo na dožití.

Připravil překvapení spojené s oboustrannou explozí radosti se mně totálně nepovedlo. Namísto pomyslného přenesení vzpomínek do míst bývalého plného žití jsme jí jen připomněli. Odmítla se přestěhovat s dcerou do Brna s tím, že by tam nikoho neznala. Nedomyšlela, že jiné varianty mohou být ještě daleko horší. Téměř celé setkání paní Řezáčová doslova proplakala. Pochválila sice personál, ale byla tam strašně nešťastná, přímo z ní vyzařovala sebelítost, smutek a osamělost. Nepadla si totiž nějak do noty ani s dvěma spoluobytelkami na pokoji. V zámečku pobýval v té době i budišovský Honza Joch, na danou neděli však někam odjel. Tomu prý ostatní záviděli, že jako předseda důchodcovské samosprávy nemusí mít na pokoji spolunocležníka. Za tohoto stavu se nedalo nikam odejít a setkání jsem byl nucen protpřet. Ostatně jsem v tomto směru nebyl sám. A tak jsem asi po dvou hodinách docela uvítal návrh na odjezd, který vyvrcholil dalším potokem slz, tentokrát dvoustranných. Při zpáteční cestě jsme toho moc nenamluvili. Cítil jsem, že dobře míněné „překvápko“ se raději konat nemělo.

Paní Řezáčovou jsem od tohoto setkání již nikdy neviděl, nevím ani, jak dlouho tam ještě za těchto podmínek dožívala.

Za pár týdnů jsme cestovali do dalšího zařízení obdobného typu. Tentokrát už po oboustranné dohodě s maminkou. Tehdy to byly ještě poctivé Domovy důchodců, ne nynější Domovy seniorů či dokonce zařízení honosně označované jako Ráj seniorů. Cílovou stanicí na Moravskobudějovicku byla obec Újezd, na mapě tuším nazvaný dokonce s přízviskem Velký. Dole malé parkoviště, železná brána, přístupová dlážděná cesta k objektu lemovaná širokým pásem kvetoucích růží.

Byl jsem už nějaké desítky let mimo Budišov a tak jsem si nedokázal pod jménem Anči Černé představit konkrétní osobu. Poznal jsem ji však bezprostředně poté, co jsme přišli na proslulý pokoj, obsazený pěti ženami neschopnými samostatného chození, v podobných zařízeních označovaných jako ležáci. Jedna z nich položila knížku, sundala brýle, začala natahovat moldánky, až se nezastavitelně rozplakala. To už od dveří slzela i maminka. Další průběh až na ty počáteční slzy byl oproti Myslibořicím naprosto odlišný. Paní Černé se tam moc líbilo a byla neskonale spokojená a šťastná. Chválila vše – dokonalou péči, jídlo, čistotu i osobní vztahy na pokoji. Dle jejich slov by si nedokázala představit dožívání doma v osamělosti, pouze za namátkové pomoci sousedek.

Protože rozhovor sklouzával na budišovská mně již neznámá témata, vypravil jsem se prohlédnout přílehlou zahradu za objektem. Cestičky vysypané pískem lemované pestře natřenými a plně obsazenými lavičkami, hned u vchodu vítala návštěvníka voliéra se zlatými bažanty. S návštěvami se tu potulovalo i několik pejsků. A po pár krocích jsem se dokonce octl ve světě pohádek a nestačil se divit. Stál jsem se před poměrně zdařilou napodobeninou hradu, za stromy byla k zahlédnutí Červená Karkulka s vlkem, před zatáčkou se rekreovalo sedm trpaslíků, u malého jezírka pak pokuřoval vodník, k otrhání střešních tašek vybízela perníková chaloupka. Nad paloučkem by zaplesalo srdíčko každého houbaře – hříbky praváci všech velikostí zpestřené krásně vybarvenými muchomůrkami. Při tom nešlo o žádné vyložené kýče, pohádkové bytosti byly provedeny se značnou fantazií, vtipným pojetím, vše v celkem přirozených barvách. U vytržení jsem také nakukoval do poměrně většího skleníku plného pokojových kvítek všeho druhu. Byl jsem dokonce vybídnut, ať klidně jdu dovnitř a vyberu si, pokud by se mi něco líbilo. Zkrátka, zde i přes vyšší věk obyvatel se žilo v krásném prostředí naplno. Mnohým lidem navíc asi líp než v jejich původních domovech.

Oproti předchozí návštěvě Myslibořic jsme odjížděli – až na nějakou tu slzičku štěstí při loučení – v naprosté pohodě. A nešlo ubránit se v duchu srovnání obou zařízení. Prakticky téměř stejné možnosti a ve všem takový propastný rozdíl: pouze dožít nebo plně prožívat? Vysvětlení bylo vlastně docela prosté a napadlo mne až značně později. Bylo to vyloženo v lidech. Zatímco Myslibořice obhospodařovali civilní zaměstnanci, Velký Újezd spravovaly v té době kupodivu řádové sestry. A jaký je rozdíl mezi zaměstnáním a posláním, dokumentovalo porovnání těchto dvou seniorských zařízení.

Při pohledu do minulosti mívám jeden zásadní problém, nejsem u starých událostí schopen specifikovat příslušný rok, splývají mi do jakéhosi časového bloku. Pro určení přesné doby obou návštěv bych potřeboval – i když to zní nezvykle – bez ohledu na její vysoký věk dokonalou paměť' mojí maminky.

* * *

Obzvláštní radost mi udělal příspěvek Pepíka Škarka, se kterým jsme v mládí válčili a sportovali na mnoha frontách. Tímto rozšířil řady mně známých budišovských plukovníků naší generace: Vlastík David, Karel Voneš... Na generála to údajně dotáhl jenom spolužák z měšťanky pyšelský Franta Svitáček. Také mi ovšem připomněl celostránkový článek v Mladé frontě s nadpisem „O nejrychlejším stroji na světě a muži, který mu vládne“ s velkou fotkou Vlastíka Davida v letecké přilbě. To ještě byla Mladá fronta ve všední den za 50 haléřů.

Pardon, opomněl jsem podat vyšší šarži povinné hlášení. Tedy: Pane plukovníku v záloze! Četař v záloze Louka (Bohumír Machát). Za dobu, co jsme se neviděli, se toho stalo hodně, opravdu hodně. Prosím, ozvi se, moc se těším.

Abych vysvětlil ten údaj o válčení na mnoha frontách. Nešlo vždy jenom o sport. Vypravili jsme se spolu třeba na jednom kole na nějakou taneční zábavu směrem k Tasovu. Já šlapal, Pepík okupoval štangli. Na čerstvě zašterkované silnici u zámku se nám při tomto zatížení ulomila přední vidlice a my šli k zemi. Můj pasažér přímo obličejem do makadamu, já jsem ho při přemetu ještě parádně přitlačil. Následky byly dost katastrofální. Z obou cedila krev, kamarád měl ošklivě rozražené čelo a shrnutá kůže mu dokonce visela přes oko. Při prvním ošetřování nám nechtěli věřit, že takto se dodělat je možné na kole. Pepu odvezli do nemocnice a já byl podezříván z jízdy na motorce bez řidičáku. Vždy, když jsem viděl jeho zjizvené čelo, jsem cítil jakýsi pocit viny.

Pepík byl za každých okolností naprosto férový, cílevědomý a všestranně nadaný kluk. Nelze nezpomenout dobu, když Karel Pavlas zakládal orchestr a kamarád přislíbil obsadit trubku. Před tím ji asi neměl jakživ v rukou. Z počátku se linulo z postranního okna kovárny něco podobného zvukům z buše nebo deštného pralesa. Časem to bylo nahrazeno zvuky připomínajícími při značné míře fantazie hudební stupnici. V dalším stadiu byla podobnost s některými tehdejšími hity vzdáleně možná. Při jejich premiéře však již vypaloval. Stejně začátky naprostého samouka měl Jenda Řihák na saxofon, nebo Pepík Večeřa na kytaru. Slova o všestrannosti dokazuje bezesporu také popsání vyřezávání betlémů.

Když jsem přiznal svůj podíl na částečné zdravotní devastaci budoucího vyššího velitelského kádru, musím se na druhé straně naopak pochlubit svým osobním podílem na rozšíření řad svobodníků v armádě. V r. 1959 jsem byl povolán na své druhé vojenské cvičení do Pacova, kde jsem měl dovršit svůj pád v možnostech použití pro případ války. Ve vojenské knížce po skončení základní služby jsem měl uvedeno starší písař, po prvním vojenském cvičení jsem klesl na písaře bez jakéhokoliv přívlastku. A nyní se ze mne měl stát velitelský kádr, na kterém už za Rakousko-Uherska stála armáda – velitel družstva. Se mnou nastupoval také jeden známý z nedaleké Oslavice, občanským jménem Josef Šoukal, hodností vojín. O jeho otci bylo známo, že pro nějaké nedorozumění s režimem měl nastoupit do basy. Pohrdl však státním zaopatřením, přešel hranice, nalodil se na nějaký škuner a ocitl se v daleké Americe. Odtud pak posílal do bývalé vlasti nikoliv dolary, ale pouze srdečné pozdravy.

Jeho syn za tohoto stavu pochopitelně nedostal možnost, aby si při odvodu nějak svobodně vybíral mezi dělostřelectvem, jakožto bohem války a pěchotou, označovanou tehdy za královnu zbraní. Tyto lákavé varianty dostal údajně při odvodu na výběr náš tehdejší budišovský parťák Gusta Nedvěd. Rychlá volba mezi bohem a královnou rozhodně nebyla jednoduchou záležitostí. Syna zmíněného emigranta však ušetřili potíží s nějakým složitým rozhodováním. Vojenští páni ho poslali bránit, nebo spíše budovat vlast, k pomocnému technickému praporu. Jelikož u PTP v tu dobu asi nezvládali složité bojové umění během obvyklých dvou vojenských let, dostal k zlepšení mistrovského ovládání lopaty nášupem zhruba další půlrok. Jeho curriculum vitae a osud celé jejich rodiny byl v okolí všeobecně znám.

Velitelem naší roty záložáků byl takový postarší, celkem rozumný nadporučík, četám veleli aspiranti. Nám, přecvičovaným velitelům družstev, rozdali jmenné seznamy podřízených spolubojovníků a začali jsme v zájmu zastavení rozpínavosti světového imperialismu cvičit. Tvrdě a nesmlouvavě.

V mém družstvu se řízením osudu ocitl na seznamu také Pepa Šoukal. Před ukončením cvičení jsme byli vyzváni, abychom s veliteli čet navrhli na povýšení do hodnosti svobodníka některé iniciativní soudruhy ze svých družstev. Dostal jsem nápad z kategorie těch šílených a začal bezodkladně s jeho realizací. S podobným osobním hodnocením by se snad dalo úspěšně kandidovat i do generálního štábu armády, natož pak na nějakého frajtra. Současně jsem si pro případný krach plánu alibisticky nachystal výmluvu, že skutečnosti o předchozím zařazení vojína Šoukala mně nebyly známy.

A ono to vyšlo! Pepík byl postavou vazba a tak při čtení rozkazu velitele pluku stál v trojřadu vedle mne, svého velitele družstva. Bod rozkazu: mužstvo povýšení. Snad do smrti nezapomenu na ten vyděšený obličej při zaslechnutí svého jména, teprve po mém důrazném štluci a delší odmlce zaznělo ochraptělé „Sloužím lidu“. Teprve v ten moment jsem si uvědomil, že povýšený – nevěda odkud vítr fouká — by to nemusel brát jako neškodnou recesi, ale nějakou provokaci. A tak hned po rozchodu jsem se přiznal. Pokoušel jsem se ho přesvědčit, že po tomto aktu se může stát dokonce ministrem národní obrany, jako předtím JUDr. Alexej Čepička. Ten před instalací do zmíněné funkce schrastil za povinnou vojnu také jenom svobodníka. Jako hendikep jsem mu úslužně přiznával drobnější zádrhel, že ta Gottwaldova dcera, přes kterou dělal kariéru Čepička, už asi nebude k máni. Nakonec to také vzal jako povedený vtip. Běžně jsme se potom v civilu potkávali a vždy přátelsky probrali novinky. Až asi po nějakých deseti letech od tohoto památného cvičení přišel domů rozesmátý syn s tím, že mluvil s panem Šoukalem. A ten mu barvitě popsal, jak zásluhou fotra dostal on, pětépák a kulak v době budování socialismu na vojně šarži.

Tím jeho případ pro mne zdaleka neskončil. K jeho pokračování došlo až zase za hezkou řádku let, tentokrát už bez mého režijního zásahu. Kousek od mého bydliště byl malý palouček, na který jsem chodil venčit pejška Ťapku. Do upraveného domku naproti se po odchodu do důchodu nastěhoval velkomeziříčský děkan profesor Alois Ambroz. Vystudoval nejen teologii, ale i hudbu, ovládal několik jazyků a měl knihovnu, kterou jsem nikdy u soukromníka neviděl a už asi neuvidím. Nejen rozsahem ale zejména obsahem. Byl nesmírně inteligentní, s všestrannými zájmy a fantastickým přehledem historie i současnosti. Zkomponoval dokonce, jak jsem se až později dozvěděl, některé všeobecně známé sakrální skladby. Nezpochybnitelně jen jemu vděčí město za doplnění místních zvonů zrekvírovaných za války. S pomocí místních podniků i farníků pracně nasháněl potřebný materiál, vyjednal úvěr, přes své známosti zajistil odborníky. A ti v bývalé cihelně Martinice odlili zvony nejen pro Velké Meziříčí, ale potom i pro jiné farnosti. Navíc ještě tyto zvony po zavěšení na věži osobně doladil.

Také pejsek si padl s čerstvým důchodcem do noty, kdykoliv ho uviděl, hned si běžel pro pohlazení. Občas jsme si takto popovídali a tak když zemřela manželka, učinil jsem nesmělý pokus s prosbou, zda by neprovedl poslední rozloučení. Bez rozmyšlení souhlasil s tím, že si vše potřebné zařídí, pouze požádal o zajištění dopravy. Neznám jiný případ, že by před tím, ale ani potom podobný obřad v době důchodu celebroul.

Jednou jsem ho na náměstí zahlédl s menším, značně obtlouklým pánem, který se mi zdál nějak vzdáleně povědomý. Proto při nejbližším setkání jsem si ověřoval svoji domněnku, zda to náhodou nebyl spisovatel Miloslav Švandrlík. Správnost mého tipu byla potvrzena, navíc jsem se překvapivě dozvěděl, že spolu, i přes větší věkový rozdíl, sloužili u stejného útvaru PTP a z té doby jsou kamarády. A že s nimi tam „bojoval“ i oslavický Josef Šoukal, kterého Švandrlík v Černých baronech ztvárnil jako kulaka Vatu. Z vlastní zkušenosti mohu potvrdit, že se mu s těmi neustálými obavami z možných průserů docela povedl. Když jsem zanedlouho svobodníka kulaka Vatu potkal, jako vždy nedbale zasalutoval a po mé výtce se značně podivil, že jsem o této bojové sestavě nevěděl. A přidal mi navíc informaci, že Švandrlík pobývá každý rok 2 až 3 týdny u nich na chatě, píše tam, on sám mu pak každou zimu vozí do Prahy zabíjačku.

* * *

Za naprosto senzační považuji fotografii paní Janové. Perfektně vystižená s úsměvem v pohybu, tak jak jsme ji znali, jen to gesto ozvučet. Bezesporu jedna z největších a nejhlasitějších fanynek tehdejšího válečného budišovského fotbalu. Její sólové „Tondóóó, nedéééj se!“ znělo hodně často nad jinak ztichlou hrací plochou. Byla to ona, která šla v poločase potrestat hrubý faul soupeře a při odchodu do šaten jednoho z jeho hráčů insultovala. Za všeobecného veselí, s hlasitým slovním doprovodem ho složeným vlnákem mydlila po zádech.

Z jejich dětí jsem se ponejvíce znal s Mílou a Marií. Míla v poválečné době proháněl šíleným způsobem motocykl NSU 250 Jardy Součka. V rámci svých projížděk mně nabídl svezení do Náměště. Nevěda do čeho jdu, bral jsem to dokonce jako nějakou poctu, ono těch motorek na silnicích až tak moc nejezdilo. Sama jízda byla pro mne vrchol děsu. Plyn snad na doraz, sklon motorky, při němž jsme se přes můj odpor dotýkali málem koleny země, patníky a stromy dle mého názoru pár desítek centimetrů od hlavy, div jsem neutrhl držák u tandemu. Odvahu na absolvování zpáteční cesty jsem už nenašel, zapůsobil pud sebezáchovy a já šlapal raději pěšmo. Nenalítl jsem sám, podobné zážitky se svezením postupně nabrali i další.

S Marií jsme začínali společně v první třídě u pana řidičího Zejdy. Po skončení školní docházky jsme se dlouho neviděli. Až v r. 1984 zorganizoval Karel Bernat setkání tehdejších spolužáků z měšťanky v Náměšti. Mezi nás, pětapadesátileté báby a dědky, dorazila i Marie. Vypadalo to, že se mezi námi ocitla nějakým naprostým omylem. Oné paní by nikdo netipoval víc jak čtyřicet. Říkala mi, že dělá na pokladně nějakého ministerstva. Za přesnost informace neručím, od tohoto setkání už totiž uplynulo více jak třicet let.

* * *

Dalšího „majitele“ zpravodajové přílohy Vladislava Zejdu si velmi dobře pamatují. Ključina drobnější postavy, zvidavý, mrštný, rychlý, takové žihádýlko. Je stejný ročník jako moje sestra, tedy mladší o pět let. Proto mne značně vyděsil, když mne ve svém příspěvku otituloval pan Machát. Jeho světové výkony stejně jako výkony jeho dcery se do republiky dostávaly velmi zřídka. Sem tam nějaký ten diamantový odznak, mistr světa, světový rekord – ojedinělé, v lepším případě několikařádkové zprávičky jako při hodnocení nějaké akce okresního významu.

Nepochopil jsem jen jedno: válečný stav s předlistopadovou garniturou je zdůvodnitelný. Ovšem co ti polistopadoví funkcionáři? Zůstaly tam staré party, nebo někdo potřebující si udržet svoje místa v žebříčcích rekordů? Každý stát a jiné sportovní odvětví by podobné světové výkony považovaly normálně za svoji výkladní skříň, za národní bohatství. Když už za národní bohatství máme považovat, dle výroku jejího manžela, zpěv Heleny Vondráčkové. Proboha, co jsme to za národ. Pár ničemů, kteří sami nic kloudného za život nestvořili, dokázalo lidsky zcela odrovnat naše sportovní velikány světového formátu. Třeba Josefa Bicana stačili dohnat ke krumpáči nebo Emila Zátopka k lopatě. Doslova. A nevyřádili se jen na sportovcích, zasáhli i do odvětví vědy, kultury...

* * *

Při prohlížení fotografie Budišova, zahrnující okrajově i prostranství za bývalou školou, mi v mysli nějak samovolně naskočila vzpomínka na ingršpír. Mladší generace si pod tento název asi stěží něco přiřadí. Byla to jedna z pouťových atrakcí, s pozdějším českým pojmenováním kolotoč. Ten vzpomínaný byl určen pro ty menší a mírně odrostlejší: koníček, motorka, letadýlko, pro ty bojácnější autíčko. Ke kolotoči nebyla tehdy přiváděna elektrika, do pohybu se uváděl lidskou silou. V daném případě silou nás tehdejších kluků. Ústně byla s provozovatelem uzavřena jakási závazná smlouva: tři kola točit, jedno se za odměnu svést. Peníze nebyly, touha zaujmout na motorce závodnický posed ano. Střídala se nás u toho spousta, mí vrstevníci i kluci o nějaký rok, dva starší. Ti nám šéfovali: vybírali si lid dělný, organizovali střídání part, určovali pořadí svezení. Současně také s námi zmíněné zařízení roztáčeli. Protože by pro ně bylo ponižující nějaké svezení s daleko mladšími, pobírali namísto toho nějaký bakšiš. Naší partě velel kamarád Sláva Málek. Majitel kolotoče jednou dostal asi záchvat chamtivosti a jednostranně navýšil pracovní úvazek. Na jedno svezení se musí odtlačit namísto kol tři kola čtyři. Reptali jsme, starší kluci se poradili a rozhodli, že se na tyto podmínky nepřistoupí. Majitel atrakce nehodlal také ustoupit, patřil mu přece výrobní prostředek. A tak bylo možno vidět následující podvečer kolem kolotoče postávající nějaké rodiče s drobtinou, některé děti již měly atrakci obsazenou a dolů by je zřejmě nikdo nesundal. Ale „nepremávalo“ se, nebyl pohon, byla stávka. Majitel atrakce pobíhal mezi našimi „bossy“, přesvědčoval, setkával se však jenom s krčením ramen nebo odmítavým kroucením hlavy. Obvyklé garnitury nastoupily teprve po návratu k původní dohodě. Navíc, zřejmě pod pohledem na utíkající kšefty, kolotočář sám od sebe navrhl – dnes by se tomu asi říkalo stabilizační pobídka – že za odtočení určitého počtu kol dostaneme nějaký mrzký peníz na turecký med také i my, „otroci“.

To bylo mé první setkání s velkou klukovskou solidaritou, stávkokaz se nevyskytl ani jeden.

* * *

K posledním narozeninám jsem dostal od příbuzných knihu „Budišov u Třebíče na starých pohlednicích“. Narazili na ni v Havlíčkově Brodě. Opravdu nádherně vymakaná, doslova repre. Překvapil mne podíl starých fotografií vzniklých zásluhou obchodníka Juliuse Pospíšila. Kdysi to musela být jedna z čelných prodejen v místě, ojedinele i v naší době bylo používáno označení „spolek“. Muselo jít tedy zřejmě o družstevní prodejnu.

V mém mládí už měla tato prodejna obchodní zenit nesporně za sebou. Byl to takový tmavý krám přiléhající z jedné strany ke škole, nehrozilo, že by se tam sešlo naráz více zákazníků. Při otevření dveří přívětivě zacinkal zavěšený zvoneček a z přilehlé kuchyně přivolal majitele, obryleného staršího pána silnější postavy. My školáci jsme dělili svoji přízeň mezi tímto obchodem a konkurenční prodejnu Františka Sedláčka, navazující na školu z druhé strany.

* * *

V době mého zaměstnání u Jednoty jsme měli na okrese zhruba 600 provozoven. Při tomto počtu bylo takřka pravidlem, že se některý občan obrátil se stížností na okresní tisk Směr Vysočiny. Vyřizování stížností jsem měl v pracovní náplni, a tak jsem byl s tímto týdeníkem v častém styku. Odráželo se to tím, že jsem byl spolu s ostatními dopisovateli zván pravidelně na schůzku ke Dni tisku, kdy jsme vyslechli nudný projev a dostali dva chlebičky s kafem. Jeden rok se však nějak pochlapili. V zájmu zvýšení úrovně příspěvků dohodli řadu besed s redaktory tehdejších předních deníků. Hned ta první s ekonomickým expertem Hejkalem byla super s nečekaným průběhem. Bylo po nějakém sjezdu KSČ nebo ROH a první strany novin se řvavými titulky byly ve znamení plnění plánu. Dotyčný redaktor položil noviny na stůl a zahájil přednášku pro mne nezapomenutelnými úvodními slovy: „První známkou inteligence člověka je, že ne bez výhrady věří všemu, co bylo vytištěno.“ (Později jsem se dozvěděl, že jejich rodina dříve vlastnila celé generace vydavatelství.) Z dalších besed si dodnes ještě pamatuji, že je pět hlavních příčin vražd a všechny začínají na písmeno „Z“: zamilovanost, ziskuchtivost, zrada, závist, zášť.

Na konci běhu jsme byli opět obdarováni kafem s dvěma chlebičky. Jaksi navíc jsme dostali vysvědčení o absolvování večerního kursu žurnalistiky.

Proč se k této nepodstatné kauze po více jak padesáti letech vracím? Zjistil jsem, že slova redaktora Hejkala jsou platná i po této době. A neplatí jen pro tisk. Stačí je aplikovat třeba na naši veřejnoprávní televizi. Že když je něco vysláno na vlnách do éteru, jde jen o podnět pro inteligenci posluchače a zdaleka to nemusí být nezpochybnitelnou pravdou. Nedávno jsem dokonce slyšel velmi trefnou definici agresora: Je to ten stát, který vstoupí na území jiného státu dříve než Američané.

* * *

Na přebírání minulosti z naší lokality nejsem sám. Ve stejném činžáku o poschodí níže bydlí bývalý Budišovák Jenda Hort (*1932, dříve bydliště dole v Předzámčí), vedle něho spolužačka z měšťanky Květa Šturmová (*1928, roz. Lysá, Hodov). A jen přes ulici Maruna Smejkalová (*1937, rozená Hortová, rovněž Hodov). Ta od své maminky odkoukala používání bylinek a získala pozoruhodnou znalost historie Hodova a jeho okolí.

Před delší dobou jsme s Jendou probírali nějaké známé z mládí. A při té příležitosti jsem si vzpomněl na jednoho ze synů majitele panství Baratty. Ti měli soukromé učitele, jenom na náboženství Karl chodil společně s námi do třídy. Co chodil, i ten kousek ze zámku do školy k rybníku dojížděl. A to pro nás kluky nezvyklým povozem. Superlehkou kárku tahal nafintěný oslík. Karl u školy v rohu prostranství povoz zaparkoval a oslík trpělivě příslušnou výuku odstál. Inu osel. Ptal jsem Jendy, zda neví,

jak a kde Karl skončil. Nevěděl. Usmál se a odpověď na dotaz doplnil: „Kdyby ses optal na osud té oslí kárky, odpověď bych znal. Ještě více ji odlehčil stolař Káfuněk a maminka ji používala v Zastávce k odvážení větších nákupů. Někdy jsem jí s tím pomáhal i já, i já.“ Nemohl pochopit, co mne rozesmálo. Přece ty oslí citoslovce.

* * *

Když se tak zamýšlím nad léty kolem r. 1948, musím uznat, že jsme byli docela slušní provokatéři. Jako obzvlášť vynalézavý, s neskutečným přehledem, vynikal v tomto směru Gusta Nedvěd. Nerebeloval nahlas, jeho úkony byly taktické a promyšlené. Jednu dobu disponoval popisy aktuální americké vnitřní a zahraniční politiky. Cyklostylované materiály připomínaly letáky, tomu odporovala ale adresa a poštovní razítko na horním listu. Doporučil mi, ať si zařídím svůj přísun. Stačilo napsat na americké velvyslanectví v Praze a projevit zájem o zaslání jejich bulletinu. Za krátkou dobu došla přepychová obálka vyvedená zlatým písmem s označením velvyslanectví a vlaječkou USA s poděkováním za zájem o pravidelné zaslání jejich materiálů. A ten pak byl doručován nebo zadržován dle závažnosti a zajímavosti jeho obsahu.

Dodatek

Jméno Bohumíra Macháta není čtenářům zpravodaje neznámo. Do svých klukovských let, pod názvem Sportovní dávnověk, se vrátil v Budišovském zpravodaji 4/2012. Jeho sportovní začátky, spojené se založením fotbalového oddílu v Budišově, jsou zde prolínány vzpomínkami na dětství v Budišově. A právě s Budišovem je úzce spjat i druhý díl vzpomínek pod názvem Ohlédnutí. I přesto, že jeho vlastním životopisem Sportovní dávnověk končil, krátkým shrnutím a doplněním jeho životních dat a mezníků se k němu pro oživení vraťme.

Bohumír Machát se narodil 15. listopadu 1929 ve Starém Šaldorfu, okr. Znojmo. Jeho otec v roce 1933 převzal zemědělství od rodičů v Budišově, kam se rodina přestěhovala. Zde se narodili sourozenci Bohumíra Macháta, Miluše 1934 a Zdeněk 1936.

Dětství a mládí strávil v Budišově, kde stál u zrodu fotbalového oddílu a láska ke sportu jej provázela a provází, i když už jen pasivně, dodnes. Roku 1951–1953 absolvoval vojenskou službu. A i zde jej láska ke sportu, přesněji k běhu na delších tratích, neopustila. Největších úspěchů v této oblasti dosáhl ve velkomeziříčském atletickém klubu. Jako jeho člen několikrát vystoupil na stupně vítězů, v rámci celé republiky. Po roce 1953 nastoupil jako hlavní účetní Jednoty Velké Meziříčí.

V roce 1954 se oženil a v roce 1955 se jim narodil syn Bohumír, jenž je autorem čtyř knížek z rybářského prostředí: Ministerští pstruzi, Jak se krotí sumec, Kouzelný úhoř a O rybářích a rybách.

V roce 1969 byl po prověrkách odvolán z funkce místopředsedy Jednoty a přešel k Pramenu jako vedoucí prodejny.

V roce 1985 mu předseda Jednoty nabídl návrat do družstva, kde byl až do roku 1990, kdy v rámci zákona o zmírnění některých majetkových křivd vracel původním vlastníkům nebo jejich dědicům vyvlastněné objekty.

V roce 1985 mu zemřela manželka.

Od roku 1988 začal soukromě podnikat coby znalec pro obor účetnictví, specializace manka a škody obchodních organizací. V roce 1990 se začal zabývat daňovým poradenstvím.

Za svého života hodně cestoval. Navštívil země jako tehdejší NDR, Polsko, Maďarsko, Egypt, Řecko, Sovětský svaz, Rakousko, Jugoslávii, Itálii, Chorvatsko, Kanadu a Spojené arabské emiráty.

V současné době žije sám ve Velkém Meziříčí. I když provázejí Bohumíra Macháta zdravotní neduhy, duševně je stále svěží, o čemž svědčí jeho Ohlednutí, které, k naší radosti, nabídl redakci Budišovského zpravodaje k otištění.

Příloha Budišovského zpravodaje č. 2/2015

www.horacko.cz/budisov/zpravodaj

Samostatně neprodejně

Vydává: Úřad městyse Budišov, IČO 00289159, tel. 568 875 110, e-mail: obec@mestysbudisov

Redakce: Karel Pavlíček (e-mail karel_pavlicek@volny.cz, tel. 568 875 212),

Mgr. Jiří Horák.

Vyšlo v Budišově dne 26. 6. 2015

Technická realizace: Ing. Ladislav Dokulil

Tisk Tiskárna Charvát, s. r. o., Velké Meziříčí